

El futur ja és aquí: la societat d'obediència anticipada



Ramon Font

Advocat

www.ramonfont.cat

Hi ha qui diu que el futur encara no està escrit i que tot depèn molt de com els líders mundials agafin les regnes per dirigir la situació actual. Però les opinions majoritàries dels millors experts i pensadors en les més diferents matèries sembla que van cap a una altra banda.

Des de fa molt temps gairebé tothom que havia fet estudis o havia analitzat les perspectives de futur de la nostra societat vaticinava canvis importants en tots els aspectes. De molts d'ells n'he parlat abastament en anteriors articles. Però si en allò gairebé tothom hi estava d'acord –i poca gent s'atreveia a discutir– és que hi havia una certa desavinença a l'hora de fixar el moment en què és produiria. Les discrepàncies en aquest aspecte eren considerables, perquè encara que una franja diferencial de pocs anys no semblava important enmig de la dimensió de l'existència de la humanitat, sí que en canvi esdevé important per als qui la vivim i per als plans de futur que hem de realitzar. En qualsevol cas, però, dins la discrepància ningú no havia previst que es produís un fet disruptiu com el que s'ha produït ara i que tot el que havia de venir, d'aquí a un temps més o menys llarg, s'anticipés com ho està fent.

La pandèmia que vivim ha accelerat extraordinàriament les transformacions en tots els àmbits: en el sistema econòmic, el sistema sanitari, la governança, la recerca acadèmica, la comunicació, els sistemes socials i els sistemes de valors. I està anticipant practiques i maneres de fer i de viure que comencem a veure i a acceptar com a normals, quan fa quatre dies n'hauríem malparlat. La progressiva desaparició de llocs de treball i el massiu increment de l'atur han vingut per quedar-se. La invasió de la intimitat dels ciutadans a través dels més sofisticats mètodes de vigilància ha vingut per quedar-se. L'aïllament social controlat de les persones, amb mètodes com el teletreball, ha vingut per quedar-se. Els canvis en el model de globalització que hem conegut fins ara han vingut per quedar-se. El comerç *on line* massiu ha vingut per quedar-se. La transformació cap a formes digitals de força aspectes de moltes activitats, incloses les culturals, ha vingut per quedar-se. I així podríem continuar amb un llarg etcètera.

Però no és d'això del que avui m'interessa parlar. El que m'importa és un altre factor que ha vingut també de la mà de la pandèmia i que estic convençut que ha arribat per quedar-se igualment. Em refereixo a allò que deia en el títol de *la societat d'obediència anticipada*. Aquest terme, més enllà de la formulació inicial feta pels jesuïtes, es va encunyar científicament durant els anys 60 del segle passat, arran, sobretot, d'uns controvertits experiments capitanejats pels psicòlegs socials nord-americans Stanley Milgram i Phil Zimbardo, però van passar força desapercibuts al llarg dels anys i fins i tot –perquè és el que interessava dir al poder– se'ls va titllar de forassenyats. Però tinc la impressió que ha arribat el moment que haurem de començar a treure'ls la pols i a estudiar-los amb seriositat, perquè sembla que és allò a què estem abocats.

ADAPTACIÓ SENSE GAIRE CONSCIÈNCIA

La societat d'obediència anticipada, per explicar-ho ras i curt, consisteix a adaptar-se, sense gaire consciència, a una nova situació i fer-ho sense comprendre ni reflexionar en les implicacions d'aquest canvi. Davant un nou context, deien els dos científics abans esmentats, les persones són molt receptives, si entenen que estan al servei d'un nou propòsit, i estan prou instruïdes per una autoritat amb prou capacitat d'impacte. Per això, quan es vol encami-



BERNARD AUBERTIN / BERARDO COLLECTION (CENTRO CULTURAL DE BELEM (LISBOA))

nar als governs cap a un sistema més autoritari, s'aprofiten moments determinats per guanyar legitimitat, sobretot amb la por i la publicitat, i després, amb anuència de la mateixa ciutadania, es va destruint, a poc a poc, qualsevol oposició i dissidència autèntica, entenent com a tal aquella que no forma part del joc, de l'*establishment*, i que serveix per justificar el que es denomina –encara que costi reconèixer-ho– una *democràcia autoritària*.

La crisi ocasionada per la Covid-19 reuneix tots els elements necessaris d'oportunitat per arribar on, des del meu punt de vista, arribarem sense cap mena d'oposició. L'alarma social que s'ha creat ha proporcionat el grau de por suficient entre la població, i les campanyes publicitàries, a tots nivells, han generat prou impacte en les percepcions i emocions de la gent perquè hi hagi una obediència anticipada.

PER QUÈ EN GENERAL SOM TAN OBEDIENTS?

Per què fem el que se suposa que hem de fer, seguint al peu de la lletra les consignes que ens proposa el sistema? Per què ho fem, fins i tot, abans que ens ho ordenin quan estem prou ensinistrats? La resposta a aquestes incòmodes preguntes és que estem massa acostumats a rebre ordres. Primer, dels nostres pares a casa. Després, dels mestres a l'escola. Més tard, dels caps a la feina. I finalment, dels polítics en la societat. Sembla que sempre són altres els que indiquen la direcció que han de prendre les nostres decisions i accions. I aquesta actitud tan dúctil, si afegim els grams de por i propaganda a les quals abans m'he referit, ho fa tot absolutament senzill per als qui ostenten el poder.

Com deia el ja esmentat Stanley Milgram, l'obediència consisteix a veure'ns com a instruments que executen la voluntat d'una altra persona o institució i, per tant, no ens considerem responsables dels nostres actes. Sembla que això ens és còmode, ens va bé, perquè el que ens costa és prendre les regnes de la nostra vida emocional, la qual cosa ens és extraordinàriament difícil de fer perquè implica aprendre a fer-nos càrrec de nosaltres mateixos, en allò que ens és més substancial, deixant de dependre de les institucions establertes. Madurar passa per comprendre que, en realitat, no necessitem cap figura d'autoritat, ja que cada ésser humà és el principal autor de la seva pròpia vida en última instància, i que l'única persona a qui hem de retre-li comptes és aquella que trobem cada matí al mirall. Però a la nostra zona de confort no hi ha prevista tan gran aventura.

Naomi Klein, en el seu famós llibre *La doctrina del xoc*, descriu les diferents maquinacions que es poden dur a terme des del poder per instaurar

polítiques o iniciatives que coartin els drets o el bé comú general, en benefici d'uns quants. I en aquests dies, les situacions excepcionals es continuen utilitzant com a forma de coartar la llibertat en favor de la seguretat. El que és preocupant és, però, que això difícilment deixarà de ser així.

DEMOCRÀCIA I CRISI DEL CORONAVIRUS

La crisi del coronavirus ens hauria de forçar a considerar tot el que fa referència a les nostres democràcies, als autoritarismes i a l'ordre mundial. La situació actual podria ser el punt d'inflexió que capgirés el món, redefinint i qüestionant tots els rols de poder. Hauríem de deixar de parlar d'aquesta mena d'oxímoron, amb què molts s'omplen la boca, de *democràcia participativa i deliberativa*, i començar a parlar seriosament del que és la nostra democràcia i cap on evoluciona. Però no crec que siguem capaços de fer-ho. No crec que en cap moment, llevat d'uns quants, la ciutadania és qüestionada, per tant, el normal serà que accepti, de bon grat, la implantació d'una democràcia autoritària, de model autocràtic, encara que en continuï dient *democràcia participativa, representativa, parlamentària, deliberativa, ètnica, complexa* o qualsevol altre adjectiu amb què la vulguin disfressar.

Perquè, per oposar-nos-hi, necessitaríem postures molt clares. Com diu Jon Aldazabal, primer, hauríem de mantenir de forma clara la integritat i l'ètica professional de cada col·lectiu, perquè com en el genocidi nazi, si les persones de l'Administració s'haguessin negat a supervisar i registrar aquell horror, si els advocats no haguessin aplicat la norma d'execució sense judici, si els doctors no haguessin acceptat la regla de no operar sense consentiment, si els empresaris no haguessin permès explotar i esclavitzar persones, hauria estat molt més difícil que el règim hagués prosperat. Segon, cal evitar una fe desequilibrada o desproporcionada en algú o en alguna cosa, sigui persona, partit o ideologia. Tercer, cal tenir en compte que sovint, des de posicions de lideratge, es tendeix a presentar invencions, si no mentides, com si fossin fets, i que la repetició de mantes de manera continuada –independentment que siguin rigorosos o no– amara entre la població, i es converteixen en veritat. Quart, cal analitzar el nivell de contradicció de les mesures plantejades, o la factibilitat real de poder-les fer realitat. I, sincerament, no veig els nostres ciutadans disposats a tant.

El més probable, doncs, és que, enfront del que ens ve a sobre, serem només serfs obedients, i d'obediència anticipada, que és el que requeriran aquestes noves formes de govern que s'albiren.